

Волошина В.К.

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, кандидат юридичних наук*

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПУ ОБОВ'ЯЗКОВІСТІ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ РІШЕНЬ У СИСТЕМІ ПРИНЦИПІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Питання обов'язковості процесуальних рішень досліджували такі видатні вчені, як М.І. Бажанов, Н.В. Глинська, Ю.М. Грошевий, І.Я.Дюрягін, А.Я.Дубинський, В.Т. Мальяренко, Н.Г.Муратова, О.І. Тищенко, Л. Черечукіна, В.І. Чорнобук та інші, однак питання яке місце займає цей принцип у системі принципів кримінального процесу є досить відкритим.

Варто погодитися й з тими авторами, які вважають принцип обов'язковості судових рішень міжгалузевим принципом (Кримінальний процес України : підруч. для студ. юрид. вищих спецзакладів освіти / за ред. Ю.М. Грошевого та В.М. Хотенця. - Х. : Право, 2000. - С.57). На нашу думку, необґрунтовано віднесення цього принципу до специфічних принципів судових стадій кримінального процесу. Обов'язковість рішень суду є конституційною ознакою судочинства (п. 9 ст. 129 Конституції України). Ст. 13 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» передбачає, що судові рішення, яким закінчується розгляд справи у суді, ухвалюється іменем України. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, об'єднаннями громадян та іншими організаціями, громадянами та юридичними особами на всій території України. Обов'язковість урахування (преюдиціальність) судових рішень для інших судів, органів прокуратури, слідства, дізнання визначається процесуальним законом. Судові рішення інших держав є обов'язковими до виконання на території України за умов, визначених законом України відповідно до міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Невиконання судових рішень тягне передбачену законом відповідальність.

На обов'язковість судових рішень вказують і ст. 115 ГПК, ст. 14 ЦПК, ст. 14 КАС, ст. 403 КПК. Тобто цей принцип не є принципом, який поширюється тільки на кримінальний процес, і тому його не можна визнати галузевим для кримінального процесу, і, як наслідок, не можна вважати його специфічним принципом судового провадження.

У кримінальному процесі обов'язковість процесуальних рішень як їхня властивість характеризує не тільки судові рішення, але й рішення інших владних суб'єктів кримінального процесу (слідчого, органа дізнання, особи, яка провадить дізнання, прокурора). Так, наприклад, у відповідності зі ст. 114 КПК, постанови слідчого, винесені відповідно до закону в кримінальній справі, яка перебуває в його провадженні, є обов'язковими для виконання всіма підприємствами, установами і організаціями, посадовими особами і громадянами. Ст. 66 КПК передбачає, що особа, яка провадить дізнання, слідчий, прокурор і суд в справах, які перебувають в їх провадженні, вправі викликати в порядку, встановленому цим Кодексом, будь-яких осіб як свідків і як потерпілих для допиту або як експертів для дачі висновків; вимагати від підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян пред'явлення предметів і документів, які можуть встановити необхідні в справі фактичні дані; вимагати проведення ревізій, вимагати від банків інформацію, яка містить банківську таємницю, щодо

юридичних та фізичних осіб у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність». Виконання цих вимог є обов'язковим для всіх громадян, підприємств, установ і організацій. Обов'язковість процесуальних рішень слідчого проявляється у обов'язковості їх виконання всіма підприємствами, установами і організаціями, посадовими особами і громадянами. Однак це не стосується такої форми рішень, як подання (крім подання про усунення причин та умов вчинення злочину), оскільки у цьому випадку слідчий лише ставить питання перед компетентним суб'єктом, уповноваженим на його вирішення. До осіб, для яких процесуальне рішення слідчого є обов'язковим, відносяться як суб'єкти кримінального процесу (органі дізнання, обвинувачений, підозрюваний, потерпілий тощо), так і особи, які не є суб'єктами кримінального процесу (підприємства, установи, організації, в яких витре-бовуються документи, особи, у житлі чи володінні яких провадиться обшук, виїмка, лікар, експерт тощо). Виконання рішення слідчого спирається на примусову силу держави. Приводу деяких рішень (наприклад, про провадження обшуку, виїмки, освідування) у кримінально-процесуальному законі містяться спеціальні вказівки на можливість їх примусового виконання.

КПК України прямо не закріплює обов'язковість процесуальних рішень прокурора. Однак висновок про обов'язковість процесуальних рішень прокурора можливо зробити, по-перше, із ч. 1 ст. 8 Закону України «Про прокуратуру», відповідно до якої вимоги прокурора, які відповідають чинному законодавству, є обов'язковими для всіх органів, підприємств, установ, організацій, посадових осіб та громадян і виконуються невідкладно або у передбачені законом чи визначені прокурором строки; по-друге, із змісту ч. 3 ст. 227 КПК, відповідно до якої вказівки прокурора органам дізнання і досудового слідства у зв'язку з порушенням і розслідуванням ними кримінальних справ, дані в порядку, передбаченому КПК, є для цих органів обов'язковими.

Тому цей міжгалузевий принцип необхідно назвати принципом обов'язковості процесуальних рішень органів та посадових осіб, які ведуть процес, на що вже зверталася увага у літературі (Каткова Т.В. Проблеми реалізації принципу безпосередності дослідження доказів на досудовому слідстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец.12.00.09 / Т.В.Каткова.- Х., 1997. - С.4) та викласти принцип обов'язковості процесуальних рішень у окремій статті КПК. Цей принцип буде міжгалузевим, оскільки він органічно включає в себе обов'язковість судових рішень, оскільки суд також є суб'єктом, який веде процес: для кримінального процесу - одним з суб'єктів, що ведуть процес, для цивільного, господарського, судово-адміністративного процесу - єдиним суб'єктом, що веде процес.